

KİTÂB-I GÜZÎDE'NİN KONYA NÜSHASI ÜZERİNE OKUMA TEKLİFLERİ

Ali İhsan YAPICI*

Öz

XI.-XIII. yüzyıllar arasında Anadolu merkezli Oğuz yazı diliyle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış; konu, öteden beri bu yazı dilinin ne zaman ve nerede oluştuğuna dair çeşitli görüşler etrafında tartışılmıştır. Bu soruna bağlı olarak ilim dünyasını uzun müddet meşgul eden konulardan biri de karışık dilli (=karışık lehçeli) eserler meselesidir. Bu sorunla ilgili de çeşitli görüşler ileri sürülmesine rağmen, konu henüz kesin bir şekilde açıklığa kavuşturulamamıştır. Çalışmamızın amacı tarihî metin okumalarının ne derece önemli olduğunu, bu hususta çok özenli ve dikkatli davranılması gerektiğini vurgulamaktır. Bu sebeple Oğuzcaya dayalı yazı dilinin nerede, ne zaman kurulduğu konusuna girilmeyecek; karışık dilli (=karışık lehçeli) eserler meselesi de ayrıntılı olarak ele alınmayacaktır. Bu çalışmada, Kitâb-ı Güzîde adlı eserin, 2014 yılında Serhat Küçük tarafından yayımlanan Konya nüshası ele alınacak, Küçük'ün metninde hatalı olarak okunduğunu düşündüğümüz kısımlarla ilgili okuma teklifleri sunulacaktır. Söz konusu eser, Ebû Nasr bin Tâhir bin Muhammed Es-Serahsî tarafından Harezmi Türkçesiyle yazılmış ve XIV. yüzyılda Muhammed bin Bâlî tarafından Eski Anadolu Türkçesine aktarılmıştır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda bu eserin on altı nüshası tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Oğuzca, Kitâb-ı Güzîde.

READING PROPOSALS ON KONYA COPY OF KİTÂB-I GÜZÎDE

Abstract

Various researches have been made about the Oghuz written language based in Anatolia between XI.-XIII. the centuries. The topic has long been discussed around various views on when and where this writing language occurs. Depending on this problem, one of the issues that have occupied the scientific world for a long time is the question of mixed language (= mixed dialect) works. Although various opinions have been raised about this problem, the issue has not been clarified yet. The aim of our study is to emphasize the importance of reading historical texts, and to be very careful and careful in this regard. For this reason, it will not be

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
e-posta: ayapici@adu.edu.tr

entered to topics that when and where the language of Oghuz language is established and mixed language (= mixed dialects) will not be discussed in detail. In this study, a copy of the book titled *Kitâb-ı Güzîde*, published by Serhat Küçük in 2014, will be discussed. Reading offers will be presented about the parts that we think are read incorrectly in Küçük's text. This work was written by Abu Nasr bin Tahir bin Muhammad Es-Serahsî with Khwarezm Turkish and was transferred to the Old Anatolian Turkish by Muhammad bin Bali in XIV. century. Sixteen copies of this work have been identified in studies conducted so far.

Anahtar Kelimeler: Old Anatolian Turkish, Oghuz written language, Kitâb-ı Güzîde.

Giriş

Bilindiği gibi Türkçeye ait tarihî metinlerin okunması ve yayımlanması, Türkolojinin önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Türkçenin tarihî dönemlerinde yazılmış birçok eserin yayımı yapılmıştır. Bu bağlamda Türk dilinin en verimli sahası olarak kabul edilen Anadolu merkezli Oğuz Türkçesinin ilk dönemi durumundaki Eski Anadolu Türkçesiyle ilgili de çok sayıda metin yayımı bulunmaktadır (Uğurlu 2011: 140-142).

Oğuz Türkçesine dayalı yazı dilinin oluşumu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüş; farklı lehçe özelliklerini barındırdıkları için karışık dilli eserler diye adlandırılan metinlerle ilgili tartışmalar, Türkoloji alanını uzun bir müddet meşgul etmiştir. Ancak bu iki meselede de henüz tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus da söz konusu eserler için kullanılan *karışık dilli eserler* terimidir. Bu eserlerde iki farklı dil özellikleri değil, Türkçenin iki lehçesine ait özellikler bir arada kullanıldığı için bunlara karışık lehçeli eserler demek daha uygun olacaktır (Akar 2018: 59-64).

Kimi araştırmacılar tarafından karışık lehçeli eserler arasında gösterilen *Kitâb-ı Güzîde*, Ebu Nasr bin Tâhir bin Muhammed Es-Serahsî tarafından Harezmi Türkçesiyle yazılmış ve XIV. yüzyılda Muhammed bin Bâlî tarafından Eski Anadolu Türkçesine aktarılmıştır (Tekin 2000: 158).

Çalışmamızın çıkış kaynağı, Ali Cin ve Vasfi Babacan tarafından yazılan *Karışık Tarihî Lehçeli Eserlerden Kitâb-ı Güzîde Üzerine Okuma Teklifleri* adlı yazı olmuştur. Araştırmacılar, gayet doğru bir biçimde *karışık dilli eserler* terimine de değinmişler; "Bünyesinde her iki Türkçeye ait izler bulunan bu eserlere 'karışık dilli' eserler denilmektedir. Bu noktada terim sorunu olarak şuna değinmek yerinde olacaktır. Konu tarihin belli bir zaman diliminde sadece bir dilin içerisinde gerçekleştiğinden dolayı bu tür eserleri 'karışık dilli' olarak adlandırmak yerine karışık tarihî lehçeli eserler şeklinde ifade etmenin daha doğru bir adlandırma olabileceği düşünülmelidir." açıklamasını yaparak bu tür eserler için *karışık tarihî lehçeli eserler* terimini önermişlerdir (2019: 11-12). Ancak, kanaatimizce lehçe terimi bir dilin tarihî süreçte ortaya çıkan yazı dili kollarını temsil ettiği için söz konusu terimi karışık tarihî lehçeli eserler diye düzeltmeye gerek yoktur.

Kitâb-ı Güzîde'nin dil içi (=lehçeler arası) aktarımı yoluyla Anadolu sahasında yazılmış nüshalarında, dil özelliklerinin tamamen Oğuz Türkçesine özgü olduğu görülmektedir. Bu durum, Şinasi Tekin tarafından "Söz konusu eser, Mehmed bin Bâlî'nin yaptığı 'lehçeler arası bir metin aktarımı' olup bunun tarihsel süreçte şu an için izleyebildiğimiz ilk örneğidir." şeklinde ifade edilmiştir (2000: 168). Adı geçen araştırmacılar da başlıkta söz konusu eseri karışık tarihî lehçeli eserlerden kabul ettikleri hâlde, Melek Erdem'in çalışmasına atıfta bulunarak "Eseri Eski Anadolu Türkçesine aktaran Mehmet bin Bâlî hakkında onun 14. yüzyılda Anadolu'da yaşamış olmasının dışında fazlaca bir bilgi bulunmamaktadır." açıklamasıyla bir bakıma bu görüşü teyit etmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 11).

Bu çalışmada tespit ettiğimiz iki adet *bol-* fiili, müstensihin Serahsî tarafından yazılan orijinal nüshayı görmüş olabileceği ihtimalini akla getirirse de, söz konusu eserin karışık dilli eserler arasında gösterilmesi için yeterli değildir. Ebu Nasr bin Tâhir bin Muhammed Es-Serahsî tarafından yazılan eserin asıl nüshası henüz ortaya çıkmamıştır (Korkmaz 2013: 84). Ulaşılabilen diğer nüshaların fonetik ve morfolojik özellikleri de Muhammed bin Bâlî tarafından Eski Anadolu Türkçesine aktarılan bu eserin karışık lehçe özelliği taşımadığını, aksine tamamen Oğuz Türkçesine dayalı olduğunu göstermektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Cin ve Babacan'ın yazısından hareketle yaptığımız bu çalışmada, aslında Küçük tarafından yayımı yapılan *Kitâb-ı Güzîde* (Konya nüshası) adlı çalışmadaki okuma tasarruflarıyla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak, önce Cin ve Babacan tarafından yapılan okuma teklifleri değerlendirilmiş; sonrasında Küçük'ün çalışmasının ilk yirmi beş varaklık kısmındaki okumalarıyla ilgili görüş ve önerilerimiz verilmiştir. Yazının gereğinden fazla uzamaması için kitabın tamamı değerlendirilmemiştir.

1. "Karışık Tarihî Lehçeli Eserlerden *Kitâb-ı Güzîde* Üzerine Okuma Teklifleri" Adlı Çalışmayla İlgili Öneriler

Bu bölümde, Ali Cin ve Vasfi Babacan tarafından Serhat Küçük'ün *Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslâm* (Kesit Yayınları, 2014) adlı çalışmasıyla ilgili okuma teklifleri değerlendirilecek; Cin ve Babacan'ın düzeltmelerinde hatalı olan veya eksik bırakılan hususlar dile getirilecektir.

Metin: (2b) ¹² Tañrıyı bir *birle* ikinci aña tã'at nice kılamak gerek *añı* bile üçüncü Tañrı ¹³ *Te'ālānıñ* kulların nice *dizilmek* gerek ve nice mu'āmele eylemek gerek.

Teklif: (2b) ¹² Tañrıyı bir *bile* ikinci aña tã'at nice kılamak gerek *añı* bile üçüncü Tañrı ¹³ *Te'ālānıñ* kulların nice *dirilmek* gerek ve nice mu'āmele eylemek gerek.

Söz konusu çalışmada, önce tıpkıbasımdan kopyalanan orijinal metinle Küçük tarafından oluşturulan transkripsiyonlu metnin ilgili parçası verilmiş, sonra "Metinde dizilmek şeklinde okunan sözcük dirilmek olarak okunmalıdır. Dirilmek sözcüğünün anlamlarından biri 'toplanmak, tecemmu etmek'tir (Dilçin 2009: 81). **İslamiyet'in kabulünden önce ve sonra Türklerin kültüründe insanların beraber yaşamasının ve gerektiğinde bir araya toplanmasının önemi çok büyüktür. Siyasî, askerî ve sosyal**

hayatta bir arada olmanın, birlikte iş görerek yaşamı kolaylaştırmanın ilk şartı insanların bir araya gelmesidir. Eski Türkçede bunu sağlayan sözcüklerden olan tir-, tiril- şekilleri Orhun Yazıtları'nda geçmektedir. Kitâb-ı Güzîde metninin bu bölümünde Hz. Peygamber'in ilmin farzlarıyla ilgili söylediği hadis nakledilmektedir. Buna göre ilmin farzları üçtür: Birincisi Tanrı'yı bir bilmek, ikincisi Tanrı'ya çokça ibadet etmek, üçüncüsü de **Tanrı Teala'nın kullarının sık sık bir araya gelerek toplanmaları** ve ona göre davranmalarıdır. Bu bağlamda metin kurgusu aşağıdaki gibi olmalıdır:" açıklaması yapılarak bu parçanın okunuşuyla ilgili kendi teklifleri sunulmuştur (Cin-Babacan 2019: 14). Bu okuma teklifinde *birle* > *bile*, *dizilmek* > *dirilmek* şeklindeki düzeltmeler isabetlidir. Ancak kanaatimizce düzeltme önerisinde doğru olarak okunan *diril-* fiiline verilen "toplanmak, tecemmu etmek" anlamı doğru değildir. Fiil burada "(bir arada) yaşamak, ömür sürmek; geçinmek, imtizaç etmek" anlamlarında kullanılmıştır (Aksoy 2009b: 1170-1173). Ayrıca, *anı* şeklinde okunması gereken üçüncü teklik şahıs zamirinin belirtme hâli eki almış biçimi, Küçük'ün de okuduğu gibi *anı* şeklinde bırakılmış, herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Bu parçanın doğru okunuşu

(2b) [Evvel] ¹² Tanrıyı bir *bile*, ikinci aña tã'at nice kılamak gerek **anı** bile, üçüncü Tanrı ¹³ te'ālānıñ kulların nice *dirilmek* gerek ve nice mu'āmele eylemek gerek.

şeklinde olmalıdır.

Metin: (4a) ² ... her kim altı nesneyi işlese kıyāmet ³ gününde **benümle kıya** didi uçmağda benümle bile konuşu ola ⁴ didi.

Teklif: (4a) ² ... her kim altı nesneyi işlese kıyāmet ³ gününde **benümle kıya** didi uçmağda benümle bile konuşu ola ⁴ didi.

Yapılan isabetli düzeltmelerden biri de *koy-* > *kop-* fiilidir. Yazarlar, "Yukarıdaki cümlede *ko-*, *qoy-* olarak okunan ve 'bırakmak, terk etmek, vazgeçmek' anlamları altında değerlendirilen sözcük *qop-* sözcüğüdür. Metinlerde *qopmak* sözcüğü 'ayağa kalkmak haşrolmak; meydana çıkmak, zuhur etmek, çıkmak; harekete geçmek, fırlamak, kalkmak' (Dilçin, 2009: 156) anlamlarında kullanılır. Sözcüğün buradaki anlamı 'haşrolmak' demektir." açıklamasını yaparak kelimeyi doğru şekliyle okumuşlar ve söz konusu metni düzeltmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 15). Ancak, muhtemelen düzeltmeyi Küçük'ün metnini kopyalayarak yaptıklarından ve orijinal metne dikkatli bakmadıklarından *benümle bile* şeklinde okunması gereken yapıyı düzeltmemişler, Küçük gibi *benümle* şeklinde okumuşlardır. Bu cümlenin doğru okunuşu

(4a) ² ... Her kim altı nesneyi işlese, kıyāmet ³ gününde **benümle bile kıya**, didi. Uçmağda benümle bile konuşu ola, ⁴ didi.

şeklinde olmalıdır.

Metin: (9a) ¹ el ve ayak virdi dil burun kulağ virdi ve *sökükleri* birbirine ² çatdı.

Teklif: (9a) ¹ el ve ayak virdi dil burun kulağ virdi ve *süyükleri* birbirine ² çatdı

Söz konusu çalışmada yapılan düzeltme önerilerinden biri de *sökük* > *sünük* kelimesidir. Yazarlar, "Metinde sökük olarak okunan ve sözlük-dizin bölümünde 'sökülmüş' şeklinde anlamlandırılan sözcüğün sünük olması gerekir. Sünük sözcüğü 'kemik' anlamına gelen Türkçe bir sözcüktür. İlk olarak bu sözcük Orhun Yazıtları'nda sünük olarak geçmektedir. Daha sonraki dönemlerde de insan vücudu ile ilgili bütün anlatımlarda bu sözcüğün kullanıldığı görülecektir. Din ve tasavvuf konulu metinlerde sünükleri birbirine çatmak deyişi sık sık geçmektedir. Özellikle insanın yaratılışıyla ilgili konular anlatılırken 'kemiklerin birbirine iliştirilerek iskeletin oluşturulması' (Babacan 2017: 830) anlamında kullanılır." açıklamasıyla kelimenin doğru okunuşunu vermişlerdir (Cin-Babacan 2019: 16). Ancak, bu isabetli düzeltmeyi yapmalarına rağmen, nedense bu cümlenin önceki sayfada (8b/9-13) bulunan kısmındaki hatalara değinmemişlerdir. Küçük'ün çalışmasında

(8b) ... ⁹ ve dağı ādem oğlanınun teninde ¹⁰ nice huccetler ve nice deliller vardur anun birliğine kim **yoğ-iken** vücūda ¹¹ gelür **kiçi-iken** büyük olur **oğlan-iken** yigit olur **yigit-iken** koca ¹² olur **şağ-iken** şayru olur **dir-iken** va'desi yiter **olur** evvel ana ¹³ rahminde bir kaatre şuyidük Tağrı **Te'ālā** şuret virdi baş göz (9a) ¹ el ve ayak virdi dil burun kulak virdi ve **sünükleri** birbirine ² çatdı

şeklinde okuduğu bu kısım, yazarların düzeltme önerisinde buldukları parçayla birlikte değerlendirilip

(8b) ... ⁹ Ve dağı ādem oğlanınun teninde ¹⁰ nice huccetler ve nice deliller vardur anun birliğine kim **yoğiken** vücūda ¹¹ gelür, **kiçiyiken** büyük olur, **oğlaniken** yigit olur, **yigitiken** koca ¹² olur, **şağiken** şayru olur, **diriyiken** va'desi yiter, **ölür**. Evvel ana ¹³ rahminde bir kaatre şuyidük. Tağrı **te'ālā** şuret virdi; baş, göz, (9a) ¹ el ve ayak virdi; dil, burun, kulak virdi ve **sünükleri** birbirine ² çatdı.

şeklinde okunmalıdır. Bu cümlede bağlama göre *öl-* şeklinde okunması gereken fiil, Küçük tarafından yanlış bir şekilde *ol-* olarak okunmuştur.

Metin: (10a) ³ ... Yahya bin **Ma'āz** eydür ⁴ Tağrı **Te'ālā** **harışinden** tevħidden 'aziz nesne yokdur

Teklif: (10a) ³ ... Yahyā bin **Mu'āz** eydür ⁴ Tağrı **Te'ālā** **hazinesinden** tevħidden 'aziz nesne yokdur

Yazarlar, Küçük tarafından yanlış okunan *hazine* kelimesini ve *Yahyā bin Mu'āz* özel ismini "Metinden aldığımız yukarıdaki cümlede harış olarak okunan ve 'hırslı, bir şeye çok düşkün, lüzumundan fazla istekli' şeklinde anlam verilen sözcük cümleye uymamaktadır. Dikkatlice bakılırsa bu sözcüğün 'define, servet, memba' anlamına gelen Arapça *hazine* olduğu görülecektir. Metinlerde *hazine* sözcüğünün transkripsiyonu *hazine* şeklinde değildir. Bu sözcük tarihî metinlerde *hazne* şekliyle de geçmektedir. Metinde 17 yerde adı geçen İslam âlimi Yahyā bin Mu'āz'dır. Bunların da düzeltilmesi yerinde olacaktır. Metinde anlatıldığına göre Yahyā bin Mu'āz demiştir ki Tağrı Te'ālā'nın hazinesinde tevħitten değerli başkaca bir şey yoktur. Bu bağlamda cümle kurgusu aşağıdaki gibidir." açıklamasını yaparak isabetli bir şekilde düzeltmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 17). Ancak, nedense söz konusu cümlenin devamında bulunan daha bariz bir hataya müdahale etmemişlerdir. Küçük'ün yanlış okuduğu

(10a) ³ ... **Yahya bin Ma'âz** eydür ⁴ Tañrı **Te'âlâ harîşinden** tevĥîdden 'azîz nesne yokdur ⁵ **Hakḫ Te'âlâ** tevĥîdi **doslarına rûzî** kıldı **dostum** ⁶ **diyü ben** tevĥîdi **rûzî kılu ben** anuñ luţfına ve keremine lâyıḫ ⁷ degildür kim ĥorlayıp tamuya kıoya.

cümlesi, yazarlar tarafından düzeltilerek

(10a) ³ ... **Yahyâ bin Mu'âz** eydür: ⁴ Tañrı **te'âlâ ĥazînesinden** tevĥîdden 'azîz nesne yokdur. ⁵ **Hakḫ te'âlâ** tevĥîdi **doslarına rûzî** kıldı **dostum** ⁶ **diyüben**, tevĥîdi **rûzî kıluban**. Anuñ luţfına ve keremine lâyıḫ ⁷ degildür kim ĥorlayıp tamuya kıoya.

şeklinde okunmalıydı. Zira *-uban / -üben* zarf-fiil eki almış *di-* ve *kıl-* fiilleri, Küçük tarafından *diyü ben*, *kılu ben* şeklinde yanlış okunmuştur. Bu parçada traskripsiyonla ilgili hatalar da bulunmaktadır.

Metin: (24b) ¹ ve **gör ki ve** dañı ģiñeldürler göz **ırmınca** ve anuñ içine uçmaḫdan ² bir **derece** açalar anıñ laţf kıoḫuları ve dürlü ni'metleri aña dege

Teklif: (24b) ¹ ve **gör ki ve** dañı ģiñeldürler göz **ırmınca** ve anuñ içine uçmaḫdan ² bir **deriçe** açalar anıñ laţf kıoḫuları ve dürlü ni'metleri aña dege

Yazarlar Küçük tarafından yanlış okunduğunu düşündükleri *derece* kelimesini de "Metinde derece olarak okunan ve "mertebe" anlamı verilen sözcüğün Farsça *deriçe* şeklinde okunması ve buna göre anlamlandırılması daha uygundur. *Deriçe* 'küçük kapı, kapıcık; pencere, pencere kanadı' (Ayverdi 2011: 685) demektir. Cümlemin ģidişatından *deriçe* sözcüğünün doğru bir şekilde anlamı tamamladığı görülecektir. *Deriçe* sözcüğü, Türk dilinin tarihî metinlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır." açıklaması yaparak *deriçe* şeklinde düzeltmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 19). Kelimenin anlamlandırılmasıyla ilgili eleştirilerinde haklı olmalarına rağmen, kelimenin *deriçe* şeklinde düzeltilmesi doğru değildir. Orijinal metinde de açıkça görüleceği üzere kelime *derece* şeklinde yazılmıştır. Zannımızca, köken olarak birbirinden farklı olan Arapça *derece* ve Farsça *deriçe* kelimeleri tarihî süreçte ses benzerliği sebebiyle karıştrılmış ve aslen "mertebe" anlamında olan Arapça *derece* kelimesi "küçük pencere" anlamı da kazanmıştır. Her ne kadar Tarama Sözlüğün'nde bulunmasa da gerek tarihî metinlerde gerekse ağızlarda söz konusu kelimenin bu anlamıyla kullanıldığı görülmektedir (Özkan 2019: 457; Aksoy 2009a: 1432) Yazarların düzeltme önerisinde buldukları bu cümlemin önceki sayfada (24a) bulunan cümleyle bağlantılı olduğu dikkate alınsaydı, bu cümledeki *gör ki* ifadesinin *güruñ* şeklinde okunması gerektiği fark edilebilirdi. Nitekim aynı çalışmada, yazarların düzeltme önerilerinden birinin *kör* > *gür* değışikliği olduğu, "Gür sözcüğüyle ilgili olarak Kitâb-ı Güzîde'den aldığımız yukarıdaki üç yerin dışında 24a/10, 24a/11, 24b/5, 44a/12, 49b/10, 53b/13, 64b/13, 67a/1, 68a/11, 68b/12, 69a/4, 70b/2, 70b/13, 82b/7, 87a/10 numaralardaki 'kör' sözcüklerinin de gür olarak düzeltilmesi gerekir." ifadesiyle dile getirilmiştir (Cin-Babacan 2019: 25). Ancak, muhtemelen bu cümlede kelime Küçük tarafından *gör* şeklinde yanlış okunduğu için yazarların gözünden kaçmış ve *gür* şeklinde olabileceği düşünülmemiştir. Ayrıca, Küçük tarafından yanlış okunan ve sözlük bölümüne de alınmayan *ırmınca* kelimesi, öncesindeki *göz* kelimesiyle birlikte düşünülduğünde "ulaşmak, erişmek" anlamındaki *ir-/ er-* fiiliyle ilişkilendirilerek *irimize* (<*ir-i-m+i+n+ce*) şeklinde okunabilir ve *göz* kelimesiyle "gözün ulaşabileceği yere kadar" şeklinde

anlamlandırılabilir. Kanatimizce bu kelime "dar sokak" anlamındaki *ırım / irim* kelimesinden çok *ir-/ ér-* fiiliyle ilişkili gibi görünüyor. Buna göre, Küçük tarafından yanlış okunan

(24a) ¹⁰ ... ve iki âyetün **ma'nisi** dağı **kör** ¹¹ 'azābı üzerinedür nitelim peygamber 'aleyhi's-selām buyurdu ¹² **körde** üç nesne şoralar evvel Tañrı kimdür ikinci peygamberün kimdür üçüncü ¹³ dīnün ne dīndür eger 'amelün eyü olursa cevāb viribilürsin (24b) ¹ ve **gör ki ve dağı** giñeldürler göz **irmınca** ve anuñ içine uçmağdan ² bir **derece** açalar anıñ lañif koğuları ve dürlü ni'metleri aña dege

cümlesi önceki sayfadaki ifadelerle birlikte ele alınarak

(24a) ¹⁰ ... Ve iki âyetün **ma'nisi** dağı **gür** ¹¹ 'azābı üzerinedür. Nitelim peygamber 'aleyhi's-selām buyurdu: ¹² **Gürda** üç nesne şoralar. Evvel Tañrı kimdür? İkinci peygamberün kimdür? Üçüncü ¹³ dīnün ne dīndür? Eger 'amelün eyü olursa cevāb viribilürsin. (24b) ¹ Ve **güruñı dağı** giñeldürler göz **irimince** ve anuñ içine uçmağdan ² bir **derece** açalar anıñ lañif koğuları ve dürlü ni'metleri aña dege.

şeklinde okunmalıydı.

Metin: (33a) ¹³ **cenāvār** yaratdı **eyit** hasışlığıla **o ilmin** bildiği-çün ol (33b) ¹ itin öldürdüğü mismil olur **ev** bilmez itin öldürdüğü murdār ² olur ...

Teklif: (33a) ¹³ **cenāvār** yaratdı **it** hasışlığıla **av ilmin** bildiği-çün ol (33b) ¹ itin öldürdüğü mismil olur **av** bilmez itin öldürdüğü murdār ² olur ...

Yazarlar, Küçük tarafından *eyit* şeklinde okunan kelimeyi "Kitâb-ı Güzide'nin yedinci babı ilim istemek üzerinedir. Bu bölümde anlatıldığına göre ilim sahibi olmak, ibadet etmekten daha üstün görülmektedir. Âdem peygamber yaratıldığına henüz hiç ibadet etmediği halde Allah ona ilminden verir. Melekler ise binlerce yıldır Allah'a ibadet etmekteydiler. Allah, ilmi eksik olan meleklerle Âdem peygamberin ilminin hatırına ona secde etmelerini emreder. Bu yüzden Allah, müminleri şerefli ve üstün kılmıştır. Ancak fenalık ve cimrilikle ilim öğrenmek de zararlı olarak bir canavar şeklinde yaratılmıştır. Bu nitelikler itlerde (köpek) de mevcuttur. İt, hasışlığıyla av ilmini bildiği için o itin öldürdüğü (hayvan) temiz olur; av bilmez itin öldürdüğü ise murdar olur. Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında metindeki anlamların yerli yerine oturması ve metnin doğru anlaşılması için kurgunun aşağıdaki şekilde olması gerekir." açıklamasını yaparak isabetli biçimde *it* şeklinde okumuşlardır (Cin-Babacan 2019: 22). Ayrıca, Küçük'ün yanlış okuduğu *o* ve *ev* kelimelerini doğru biçimde *av* olarak düzeltmişlerdir. Ancak, yine önceki sayfayı dikkate almadan düzeltme yaptıkları için Küçük tarafından yanlış okunan *ilmi* ve *öğrenmek* kelimelerini gözden kaçırmışlar, transkripsiyon hatası bulunan *ilmin* kelimesini de düzeltmemişlerdir. Bu sebeple Küçük tarafından

(33a) ... ¹¹ bilin kim Tañrı **Te'alā** mü'minleri şerif ¹² yaratdı eyitdi kim **hasışlığ-ıla 'ilmi öğrenmek** ve anı hasīs ¹³ **cenāvār** yaratdı **eyit hasışlığ-ıla o ilmin bildiği-çün** ol (33b) ¹ itin öldürdüğü mismil olur **ev** bilmez itin öldürdüğü murdār ² olur ...

şeklinde okunan bu cümle, önceki sayfa da göz önünde bulundurularak

(33a) ... ¹¹ Bilin kim Tañrı **te'ālā** mü'minleri şerîf ¹² yaratdı. Eyitdi kim **ħasîşlîğıla 'ilim öğrenmeñ**. Ve anı ħasîs ¹³ **c'Anavar** yaratdı. **İt ħasîşlîğıla av 'ilmin bildiğün** ol (33b) ¹ itin öldürdüğü mismil olur **av** bilmez itin öldürdüğü murdâr ² olur ...

şeklinde düzeltilmelidir.

Metin: (40b) ¹¹ ... **baħillik** üçdür ¹² biri oldur kim **bir günüy berikiye** ħayrı degdügin istemez

Teklif: (40b) ¹¹ ... **baħillik** üçdür ¹² biri oldur kim **bir günüy biregiye** ħayrı degdügin istemez

Yazarlar, Küçük tarafından yanlış okunan ve sözlük bölümünde yanlış anlam verilen *beriki* kelimesini "Yukarıdaki cümlede beriki olarak okunan ve 'beride olan şey veya kimse' şeklinde anlamlandırılan sözcüğün biregi olması gerekir. Biregi/biregü sözcüğü 'bir kimse, başkası' (Dilçin 2009: 47) demek olup tarihî metinlerde sıklıkla geçer." açıklamasını yaparak isabetli biçimde *biregi* / *biregü* biçiminde düzeltmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 24). Ancak, bu cümlede *bir günüy* şeklinde okunan yapıya müdahale etmemişler, bir bakıma Küçük'ün okumasına uyarak cümleyi "Kitâb-ı Güzîde'nin onuncu bölümü cömertlik hakkındadır. Bu bölümde onun zıddı olan bahillikten (cimrilik) de bahsedilmektedir. Ebul Kasım Hakim bahillîği üçe ayırır, birincisi odur ki cimri kişi, **hiçbir gün bir başkasına ħayrının dokunduğunu** istemez." şeklinde yorumlamışlardır. Dikkatlice bakılırsa *bir günüy* şeklindeki okumanın da yanlış olduğu, bu yapının *bir[e]günüy* biçiminde okunması gerektiği anlaşılacaktır. Bu düzeltme teklifinde Küçük tarafından *baħillik* kelimesinde yapılan transkripsiyon hatasına da müdahale edilmemiştir. Bu nedenle söz konusu cümle

(40b) ¹¹ **Ebu'l-Kāsım ħakīm** eydür: **Baħillik** üçdür: ¹² Biri oldur kim **bir[e]günüy bir[e]giye** ħayrı degdügin istemez.

şeklinde düzeltilmeli, bağlama göre "cimrilik" olarak değil "çekememezlik, kıskançlık, haset" olarak anlamlandırılmalı ve "Kıskançlık üç türdür: Bunlardan biri, bir kimsenin bir başkasına iyilik yaptığını istememektir." şeklinde yorumlanmalıdır.

Metin: (49b) ⁶ ... ol oğlanı öldürmeñ efendisiniñ **körin** açın eger ⁷ **körin** içinde bulursañuz bu oğlan **yalān** söyler öldürün eger anı **kör** ⁸ içinde bulmazsañuz öldürmeñ

Teklif: (49b) ⁶ ... ol oğlanı öldürmeñ efendisiniñ **gürin** açın eger ⁷ **gürin** içinde bulursañuz bu oğlan **yalān** söyler öldürün eger anı **gür** ⁸ içinde bulmazsañuz öldürmeñ

Yazarlar, "Yukarıdaki metinde kör olarak okunan sözcükler Farsça gür sözcüğüdür. Gür 'mezar, kabir' (Sami 2004: 1193) demektir." açıklamasını yapmışlar ve Küçük tarafından *kör* şeklinde okunan kelimeyi isabetli bir biçimde *gür* olarak düzeltmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 25). Ancak, muhtemelen Küçük'ün transkripsiyonlu metnini kesip yapıştırdıkları için *gürin içinde* tamlamasını gözden kaçırmışlar ve herhangi bir düzeltme yapmamışlardır. Hâlbuki orijinal metinde görüleceği gibi yedinci satırdaki *gürin içinde* yapısı, *gür içinde* olarak yazılmıştır. Ayrıca, *yalān* kelimesinde yapılan transkripsiyon hatasına da müdahale etmemişlerdir. Bu sebeple söz konusu cümle

(49b) ⁶ **Mes'ūd eyitdi:** Ol oğlanı öldürmeñ, efendisiniñ **gūrın** açırñ. Eger ⁷ **gūr** içinde bulursañuz, bu oğlan **yalan** söyler, öldürñ. Eger anı **gūr** ⁸ içinde bulmazsañuz, öldürmeñ.

şeklinde düzeltilmelidir.

Metin: (61a) ¹² ... Süleymānuñ özi göyündi **bile** emir kıldı ¹³ yıl **tahtın bir** üzerine indirdi ...

Teklif: (61a) ¹² ... Süleymānuñ özi göyündi **bile** emir kıldı ¹³ yıl **tahtın yir** üzerine indirdi ...

Yazarlar, "Metne göre Süleyman peygamber tahtına oturmuş bir şekilde havada giderken uzun boylu, güzel bir yiğit görür. Bu yiğit eski elbiseler giydiği için Süleyman peygamberin içi yanar ve hemen **rüzgâra** kendisini yere indirmesini **emreder**. Rüzgâr, onun tahtını yer üzerine indirir. Sonra o yiğidi çağırarak ona bir altın kürsü verir. Yiğit de dua ederek o kürsüyü alıp gider. Bu kıssayı dikkate aldığımızda cümledeki bir sözcüğünün yanlış okunduğu doğrusunun 'yer, arz, zemin, toprak' anlamındaki yir (Dilçin 2009: 258) sözcüğü olduğu anlaşılmaktadır." açıklamasını yaparak Küçük tarafından yanlış okunan *bir* kelimesinin *yir* şeklinde okunması gerektiğini söylemişlerdir (Cin-Babacan 2019: 26). Ancak, açıklamalarında "rüzgâra" şeklinde anlamlandırdıkları *yile* kelimesini Küçük'ün okuduğu gibi *bile* şekliyle kabul etmişler ve düzeltme ihtiyacı duymamışlardır. Bilindiği gibi Süleyman peygamber rüzgâra, kuşlara ve cinlere hükmeden; bu yönüyle edebî metinlerde işlenen tarihî ve dinî bir kahramandır. Bu sebeple söz konusu cümle

(61a) ¹² ... Süleymān'ın özi göyündi, **yile** emir kıldı. ¹³ Yıl **tahtın yir** üzerine indirdi.

şeklinde düzeltilmeliydi.

Metin: (72b) ¹² ... benden saña bir belā gelse halka şikâyet ¹³ kılma sen dañı günāh işleyecek ben dañı feriştehlere senden **kile** eylemem didi (73a) ¹ 'Ali (r.a) eyitdi eger Allāh **Te'ālā** birgüye belā degürmek istese ² Hakkıñ **dileği** yerine gelür ol kişi **zārılığındağı** ve **kile** eyledügi anıñ ³ taqđirin girü döndürmez.

Teklif: (72b) ¹² ... benden saña bir belā gelse halka şikâyet ¹³ kılma sen dañı günāh işleyecek ben dañı feriştehlere senden **gile** eylemem didi (73a) ¹ 'Ali (r.a) eyitdi eger Allāh **Te'ālā** biregüye belā degürmek istese ² Hakkıñ **dileği** yerine gelür ol kişi **zārılığındağı** ve **gile** eyledügi anıñ ³ taqđirin girü döndürmez.

Yazarlar, "Kitâb-ı Güzîde metninin tamamında Arapça kile şeklinde okunarak 'ölçek' anlamı verilen sözcük, Farsça gîle sözcüğüdür. Gîle 'şikâyet, sızlanma, yanıp yakılma' (Ayverdi 2011: 1068) demektir. Gîle eylemek / kılmak ise 'bir şeyden ötürü şikâyetle bulunmak, sızlanmak, yakınmak' anlamlarına gelir. Metinde anlatıldığına göre Allah, Üzeyir peygambere bir vahyinde '... Benden sana bir bela gelse beni insanlara şikâyet etme; sen bile günah işleyecek olsan ben dahi bundan ötürü meleklere yakınmam.' demiştir. Hz. Ali de Allah birisine bela vermek istese Hakk'ın isteği yerine gelir, o kişinin ağlayıp sızlanması ve yakınması Allah'ın takdirini değiştirmez demiştir." açıklamasıyla Küçük tarafından yanlış okunan ve yanlış anlamlandırılan *kile* kelimesini *gile* şeklinde

düzeltilmişlerdir (Cin-Babacan 2019: 27). Ancak, orijinal metinde de görüleceği gibi kelime *gîle* değil *gile* şeklinde yazılmıştır. Farsça-Türkçe sözlükte de *gile* "şikâyet" olarak geçmektedir (Şükûn 1996: 1694). Ayrıca, Küçük'ün metni kesilip yapıştırıldığı için *dileği* kelimesindeki transkripsiyon hatası gözden kaçırılmış, 'Ali (r.a) şeklindeki okuma da düzeltilmemiştir. Buna göre bu cümle

(72b) ¹² **Ve kaçan** benden sağa bir belâ gelse, halka şikâyet ¹³ kılma. Sen dağı günâh işleyecek ben dağı ferîştehlere senden *gile* eylemem, didi. (73a) ¹ 'Alî **radıya'llâhu 'anh** eyitdi: Eger Allâh **te'âlâ** biregüye belâ degürmek istese, ² Hakkıñ **dileği** yerine gelür. Ol kişi **zârlığı** ve *gile* eyledüğü, anıñ ³ takdîrin girü döndürmez.

şeklinde okunmalıdır.

Metin: (81b) ⁷ ... anıñçün kaçan ta'âm üküş yise **ma'de** ⁸ tolar tefekkür gider ...

Teklif: (81b) ⁷ ... anıñçün kaçan ta'âm üküş yise **mi'de** ⁸ tolar tefekkür gider ...

Yazarlar, "Metinden aldığımız yukarıdaki cümlede ma'de şeklinde okunarak Farsça 'dişi, dişi yaratık' anlamı verilen sözcük, Arapça mi'de veya ma'de olmalıdır. Sözcüğün ma'de şeklindeki kullanımı metinlerde geçer ve 'mide' demektir. ... Metne göre yemeği çok yiyen kişinin midesi dolar, bunun sonucunda tefekkür gider ve ibadet sırasında vücut tembelleşir." açıklamasıyla haklı olarak Küçük'ün *ma'de* şeklinde okuduğu kelimeyi yanlış anlamlandırıldığını söylemişlerdir. Ancak, "mide" anlamındaki söz konusu kelimenin metinlerde *ma'de* şeklinde de kullanıldığını dile getirmelerine rağmen okuma teklifinde kelimeyi *mi'de* olarak düzeltilmişlerdir. Yazarların da ifade ettiği gibi kelimenin *ma'de* şekli vardır ve düzeltmeye gerek yoktur. Bu sebeple cümle

(81b) ⁷ ... Anıñçün kaçan ta'âm üküş yise, **ma'de** ⁸ tolar. Tefekkür gider.

şeklinde okunmalı, sadece metnin sözlüğünde verilen anlamın değiştirilmesi önerilmeliydi.

2. Serhat Küçük'ün "Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslam" Adlı Çalışmasıyla İlgili Öneriler

Ali Cin ve Vasfi Babacan'ın yazısından sonra, Serhat Küçük tarafından yayımlanan metnin ilk yirmi beş varalık kısmı tarafımızdan okunmuş, Cin ve Babacan'ın tespit ettiği bu okuma hataları dışında şu yanlışlar da tespit edilmiştir:

Metin: (2a) ¹¹ **İmâm Zâhid Ebû Naşır bin Tâhir bin Muhammedü's-Serahsî rahmetullâhi** 'aleyhi eyitdi ¹² kaçan gördüm ki *hالفه* bir nice 'ilme ve tâ'at *öğren* ¹³ *mege arzu* heves kıldılar *kaşd eylemegi Hakk subhânehü* ve *Te'âlânıñ 'ilmü* (2b) ¹ *zikrinden* kim nihâyeti yokdur andan bir şerbet getürdüm ki halkıñ ² hasta cânına *şifâ bula* inşâ'allâhu *Te'âlâ*.

Teklif: (2a) ¹¹ **İmâm Zâhid Ebû Naşır bin Tâhir bin Muhammedü's-Serahsî rahmetu'llâhi** 'aleyhi eyitdi: ¹² Kaçan gördüm ki *hالفه* bir *nicesi* 'ilme ve tâ'at *öğrenmege* ¹³ *arzü* heves kıldılar, *kaşd eyledüm ki Hakk subhânehü* ve

te'ālānıy 'ilm (2b) ¹ *deñizinden* kim nihāyeti yoğdur, andan bir Şerbet getürdüm ki ħalkuñ ² ħasta cānına *Őifā bola* inŐā'allāhu *te'ālā*.

Görüldüğü gibi, bu parçada transkripsiyonla ilgili birçok hata bulunmaktadır. Bu hatalardan daha önemlisi anlamı tamamen etkileyen *Őifā bula* ve *zıkrinden* şeklindeki okumalardır. Dikkatli bakılırsa, bağlama göre *Őifā bul-* yapısı yerine *Őifā bol-* yapısının daha uygun olduğu görülecektir. Ayrıca *'ilmü zıkrinden* şeklindeki okuma da *'ilm deñizinden* şeklinde olmalıdır. Konuyla ilgili Şinasi Tekin tarafından yayımlanan *Timur Öncesinde Anadolu ile Orta Asya Türk Dünyası Arasındaki Kültür İlişkileri ve Güzide Kitābı'nın Tercüme Hikāyesi* adlı yazıdaki ifadeler*, bu parçanın okunuşuyla ilgili düşüncemizi teyit etmektedir (Tekin 2000: 155). Melek Erdem tarafından eserin Türk Dil Kurumu nüshası üzerine yapılan yüksek lisans tez çalışmasında da hem Türk Dil Kurumu nüshasının hem de Manisa Kütüphanesi nüshasının ilgili kısmı transkripsiyonlu metin olarak verilmiştir. Bu nüshalarda da Küçük'ün *Őifā bula* şeklinde okuduğu yapı, *Őifā ola* şeklinde yazılmıştır (Erdem 1992: 9). Buna istinaden metindeki bütün *bul-* fiilleri tarafımızdan kontrol edilmiş, yazarın *bul-* şeklinde okuduğu bu fiilin iki yer dışında doğru olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıdaki parçada geçen *Őifa bul-* okuyuşu dışında, Küçük'ün *bulan ki* 69a/10 şeklinde okuduğu kelime de *bolay ki* şeklinde okunmalıdır. Zannımızca müstensih bütün *bol-* fiillerini *ol-* şekline dönüştürdüğü hâlde, muhtemelen farkına varamadığı veya anlayamadığı için bu iki yerde *bol-* şeklini muhafaza etmiştir. Buna göre Küçük tarafından

rivāyet kıldılar kim *Bizār* ⁹ geldi *Őakıķ Belĥiye* eyitdi kim baña 'ilim ögret anuñla 'amel eyleyem ¹⁰ kırtulam *bulan* ki ol 'amel sebebiyle

şeklinde okunan kısım da

Rivāyet kıldılar kim *bir er* ⁹ geldi, *Őakıķ-i Belĥi'ye* eyitdi kim baña 'ilim ögret, anuñla 'amel eyleyem, ¹⁰ kırtulam *bolay* ki ol 'amel sebebiyle.

şeklinde düzeltilmelidir.

Metin: (3b) ² ol biş ki buyurdı işlemek gerek kaçan *yohsul ölseñiz* ve kā ³ firler ile *ŐavāŐ* kılsañız *kaçmaña Őabr eylemek* kim Tañrı Őabr iden kılların ⁴ sever.

Teklif: (3b) ² Ol biş ki buyurdı işlemek gerek. Kaçan *yohsul olsañız* ve kā- ³ -firler ile *Şavaş* kılsañız *kaçmañ, Őabr eyleñ* kim Tañrı Őabr iden kılların ⁴ sever.

Küçük tarafından *ölseñiz, kaçmaña, Őabr eylemek* şeklinde okunan kelimeleri, bağlama göre *olsañız, kaçmañ, Őabr eyleñ* şeklinde okunmalıydı. Ayrıca, Türkçe *Şavaş* kelimesindeki uzun ünlü de kısa ünlü olarak gösterilmeliydi.

Metin: (10a) ⁹ ... ya'ni Şol kıllar ¹⁰ kim ma'rifet ve *tevhüd rüzı kılsam* anların cezāsi ol ola kim ¹¹ anları uçmağa *koynu verem bizārım* gösterem demek olur didi.

* *Kaşd eyledüm ki Tañrınıñ [9a] 'ilm deñizinden kim anuñ nihāyeti yoğ; andan Şerbet<-i> terkīb getürdüm kim ħalkuñ ħasta cānına Őifā ola.*

Teklif: (10a) ⁹ ... Ya'ni şol kıllar ¹⁰ kim ma'rifet ve *tevḥîd rūzî kılsam*, anlarıñ cezâsı ol ola kim ¹¹ anları uçmağa *koynam ve dîzârum* gösterem demek olur, didi.

Küçük tarafından *koynu verem ve bizârum gösterem* şeklinde okunan kısım *koynam ve dîzârum gösterem* şeklinde okunmalıydı. Ayrıca, *tevḥîd* ve *rūzî* kelimeleri de *tevḥîd* ve *rūzî* şeklinde yazılmalıydı.

Metin: (15b) ⁷ ... üçüncü *Taḡrı-y-ıla* şöyle dost olmak gerek kim Taḡrıdan ⁸ ayruya kılmamak ya'ni *riyâ söz* 'amel eylemek

Teklif: (15b) ⁷ ... Üçüncü *Taḡrıla* şöyle dost olmak gerek kim Taḡrıdan ⁸ ayruya [*amel*] kılmamak, ya'ni *riyâsuz* 'amel eylemek.

Küçük tarafından *riyâ söz* şeklinde ayrı ayrı kelime gibi okunan bu kısım *riyâsuz* şeklinde okunmalıydı.

Küçük'ün yanlış okuduğu ve bu sebeple de yanlış anlamlandırdığı kelimeler de tespit edilmiştir. Mesela "övgü" anlamındaki *şenâ* (1b/3) kelimesi *şana* şeklinde okunmuş, sözlükte de yönelme hâli eki almış *şan* kelimesi olarak madde başına alınmış ve "hal, keyfiyet, şan" anlamında Arapça bir kelime olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde üçüncü tekil şahıs iyelik eki almış "aile" anlamındaki *âl* (1b/8) kelimesi de "yüce, yüksek" anlamındaki Arapça *âlî* kelimesiyle karıştırılarak *âlî* şeklinde madde başına alınmıştır. Bağlama edatı olarak kullanılan *ki* (2a/7, 10), Küçük tarafından üçüncü tekil şahıs iyelik eki almış *lehi* (<*leh+i*) şeklinde okunmuş ve sözlükte "bir şeyden veya bir kimseden yana olma, aleyh karşıtı" anlamıyla madde başı olarak alınmıştır. Genellikle "da/de, dahi" anlamlarında kullanılan Farsça *hod* (2b/9) kelimesi, *havz* şeklinde okunmuş ve sözlükte "çevre" anlamında Arapça bir kelime olarak madde başına alınmıştır. Aynı kelime başka bir yerde *hūd* (24a/1) şeklinde okunmuş ve "büyüklük, çok hürmet" anlamı verilerek madde başına alınmıştır. Metinde ayrılma hâli eki almış "ahali, halk" anlamındaki *halk* (15a/5) kelimesi, *halifden* şeklinde okunmuş ve sözlükte "birinin yerine geçen" anlamındaki Arapça bir kelime olarak *halîf* şeklinde madde başına alınmıştır. Metinlerde "nasip, kısmet" anlamında sıkça kullanılan *müyesser* (2b/4) kelimesi, Küçük tarafından *yüsün* şeklinde okunmuş ve "kolay, zahmetsiz" anlamında Arapça bir kelime olarak madde başına alınmıştır.

Yazarın metinde yanlış okuduğu, ancak sözlükte yer vermediği kelimeler de göze çarpmaktadır. Mesela ilgi eki almış "ahali, halk" anlamındaki *halk* (2a/12) kelimesi, Küçük tarafından *halfeñ* şeklinde okunmuş, sözlükte de kelimeye yer vermediği görülmüştür. Aynı şekilde ayrılma hâli eki almış "gözle görülmeyen manevi âlem, gayb" anlamındaki *hâtif* (18b/6) kelimesi de *hâniñden* şeklinde okunmuş, ancak sözlüğe alınmamıştır.

Türkçe kelimelerin okunuşunda da büyük sıkıntılar göze çarpmaktadır. Küçük tarafından yanlış okunan ve yanında doğru şekillerini gösterdiğimiz *şanursın* > *şanursız* "düşünürsünüz" 2b/4, *eyledicek* (sözlükte *eyle-* fiili olarak alınmış) > *eyle diyicek* "öyle deyinca" 2b/8, *bilmezün* > *bilmezven* 15b/2, *yiterin* > *yiterven* 17a/6, *virürdüñ* > *virürdük* 18a/7, *gördigim* > *gördi kim* 18b/1, *varıpdı* > *verbidi* 18b/6, *viridi* > *viribidi* 19b/3, *dutınca* > *dönince* 19b/8, *degedüre* > *degedura* 24b/6 kelimeleri hem metinde hem de dizinli sözlükte düzeltilmelidir.

Küçük'ün hareketleri yanlış değerlendirmesi veya bazen de dikkate almaması sebebiyle yanlış okuduğu kelimeler de bulunmaktadır. Metindeki *laîfî* > *laîf* 2a/5, *şerîfî* > *şerîf* 2a/5, *îlmi* > *îlim* 2b/6, *halîk* > *halkı* 7b/2, *yüz* "çehre, yüz" > *yavuz* "kötü, fena" 15a/5, *üçni* > *üçin* 17a/8, *evvel* > *ol* 17b/2, *gelici* > *geleci* "söz" 23a/9, 11, *birbirni* > *birbirin* 25a/10 kelimeleri de düzeltilmeli, yapılan değişiklikler dizinli sözlükte de gösterilmelidir.

Metinde transkripsiyonla ilgili sıkıntılar da vardır. Birçok Arapça ve Farsça kelimedede olduğu gibi bazı Türkçe kelimelerin transkripsiyonunda da yanlışlık yapılmıştır. Metindeki *bây* > *bay* "varlıklı, zengin" 3a/10, *şavâş* > *şavaş* 3b/3, *āna* > *aña* "ona" 8b/2, *yālncaıklık* > *yalncaıklık* 13b/10, *yalān* > *yalan* 16b/8, *yāzuqlular* > *yazuqlular* 16a/7, *yārlıgayıcıyın* > *yarlıgayıcıyın* 17a/4, *ana* > *aña* 19b/3, *yarî* > *yāri* "dostu" 20a/9, *ebedi* > *ebedî* 22b/7, *kürsi-yi* > *kürsi* (*kürs+i*) 23a/9 kelimeleri de düzeltilmeli ve bu düzeltmeler dizinli sözlükte gösterilmelidir.

Metinde özel adların okunuşuyla ilgili de ciddi sıkıntılar vardır. Peygamberimizin amcası Hazreti Abbas'ın oğlunun adı metinde *ʿAbdullāh bin ʿAbāser* (10a/7-8) şeklinde, kitabın giriş kısmında *Kitāb-ı Güzîde* adlı eseri olğa-bolğa diliyle yazdığı bilgisi verilen Ebû Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî'nin adı da *İmām-ı Serhatı* (3a/1) şeklinde okunmuştur. Bu nedenler metindeki özel adlar da tekrar gözden geçirilmelidir.

Metnin bağlamına uygun olmayan *tevḥīdlü cemāʿatiḥ bahāsıdur* > *tevḥīd uçmağın bahāsıdur* 10a/12-13, *ehli cennet ve cemāʿat* > *ehl-i sünnet ve cemāʿat* (Yazmada cennet yazılmış. Ancak düzeltilmeli ve dipnotla gösterilmeliydi.) 21a/10-11, *kāfirnüḡ* > *küfrinüḡ* 23a/1, *bi't-ṭarîḡ evliyā* > *bi't-ṭarîḡi ülä* 24a/1 şeklindeki okumalar da düzeltilmelidir.

Bunlardan başka metnin bir kısmını ve dizinli sözlük bölümünü etkileyen önemli bir hata daha bulunmaktadır. Küçük, dipnotta 10b, 11a, 11b, 12a numaralı sayfaların orijinal metinde eksik olduğunu belirterek transkripsiyonlu metni 12b numaralı sayfadan devam ettirmiştir. Metindeki 10, 11, 12 rakamlarının varak numaralarını, a ve b harflerinin de varağın ön ve arka yüzündeki sayfaları gösterdiği düşünülürse; metinde 10a sayfası varsa, 10b sayfasının da var olması gerekir. Bu durumda Küçük tarafından 12b olarak gösterilen sayfa, 10b sayfasının numarası olmalıdır ve metnin bağlamı da bu durumu doğrulamaktadır. O hâlde 12b sayfası düzeltilerek 10b yapılmalı, bu değişiklik dizinli sözlükte de gösterilmelidir. 76b ve 102b numaralı sayfaları için de aynı durum söz konusudur.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu çalışmada söz konusu kitabın ilk yirmi beş varaklık kısmı değerlendirilmiş, bu yazının hacmini artıracığı için kitabın tamamı ele alınmamıştır. Değerlendirme yaptığımız kısımdaki veriler ışığında diğer kısımlarda da düzeltilmesi gereken birçok yer olduğu aşikârdır. Dil tarihimiz için önemli bir yere sahip olan *Kitāb-ı Güzîde* adlı eserin Konya nüshasının yeniden okunması ve dizinli sözlüğünün de bu yeni okumaya göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kimseyi eleştirmek veya küçük düşürmek değil tarihî metin okuma çalışmalarının ne kadar önemli olduğunu, bu hususta çok dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktır. Çünkü Türkçenin tarihî dönemleriyle ilgili çalışma yapacak araştırmacılar, o döneme ait bütün

metinleri okuma şansına sahip olmadıklarından daha önce yapılmış metin çalışmalarına müracaat etmektedirler. Şayet yayımı yapılan metin sağlam bir şekilde kurulmadıysa, metne müracaat eden araştırmacı, o metni baştan sona tekrar okumak zorunda kalacağından asıl amacından uzaklaşmış veya vakit kaybetmiş olacaktır. Bu sebeple yayımı yapılan tarihî bir metin, tekrar değerlendirmeye gerek kalmayacak biçimde düzgün okunmalı; yapılacak dizinli sözlük çalışması da araştırmalar için gerekli verileri sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Kaynakça

Akar, Ali (2018), *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, Ötüken Yayınları: 1333, İstanbul.

Aksoy, Ömer Asım vd. (2009a), *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 211, Ankara.

Aksoy, Ömer Asım - Dilçin, Dehri (2009b), *Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 212, Ankara.

Cin, Ali - Babacan, Vasfî (2019), "Karışık Tarihî Lehçeli Eserlerden Kitâb-ı Güzîde Üzerine Okuma Teklifleri", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 17, s. 9-33.

Erdem, Melek (1992), *Kitâb-ı Güzîde (76a-134a) İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 1065, Ankara.

Küçük, Serhat (2014), *Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslâm*, Kesit Yayınları, İstanbul.

Özkan, Emel (2019), *Tezkiretü'l-Evliya Çevirisi (Budapeşte Nüshası) Gramatikal Dizini*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şükûn, Ziya (1996), *Farsça-Türkçe Lûgat Genciei Güftar Ferhengi Ziya*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3015, İstanbul.

Tekin, Şinasi (2000). "Timur Öncesinde Anadolu ile Orta Asya Türk Dünyası Arasındaki Kültür İlişkileri ve *Güzide Kitabı*'nın 'Tercüme' Hikâyesi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1997), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Uğurlu, Mustafa (2011), "Oğuzca ve 'Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi'", *Turkish Studies*, Volume 6/1, s. 123-154.